

--	--	--	--

Gyűjtő: LEPENYE KATALIN	
Gyűjtés ideje: 1907.	
TART.: TELEPÜLÉS FELÉSZLÉS FALUJÁBAN	
A FOLSZÁRVAI ÁLLÁS ÓTA	
FÖLDRAJZI MUTATÓ: KARAVÓ	
ÉSZAKMUTATÓ: X. 1.	
	XXIII.
LELTÁRORSZÁG:	

27 lap, 1 térkép, 50 foto.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

JELIGE:
=====

"DOLGOZNI CSAK PONTOSAN, SZÉPEN,
AHOGY A CSILLAG MEGY AZ ÉGEN,
ÚGY ÉRDEMES".

(József Attila)

TELEPÜLÉSFEJLESZTÉS FALUMBAN A FELSZABADULÁS ÓTA

=====

BEVEZETÉS:

Nem is tudom, hogy a felsőbb művelődésügyi szervek, gondolok itt elsősorban az Oktatásügyi Minisztériumra, és az Országos Pedagógiai Intézetre, miért is adták ezt a címet a történelemből irandó OKTV dolgozatainak?! Ugyanis - különösképpen falura vonatkoztatva a címet körülményes mindarra a 41 évre értelmezni, ami a felszabadulás óta eltelt.

Karádra, szülőfalumra nézve csak az utóbbi 10 évet lehet úgy felfogni, mint amire a fejlődés fogalom ráillik.

Népességi arányszámok napjainkig:

1869 - 1880 -	1890 - 1900 -	1910 - 1920	év
3211	3455	3616 3484 3723 3667	fő
1930 - 1941 -	1949 - 1960 -	1970 - 1985	év
3753	3818	3881 3438 2776 2370	fő (1)

Szándékosan közöltem a fenti népesedési statisztikát. Ebből ugyanis világosan kiolvasható, hogy Karád 1949-ig (a világháborút követő 1920-as statisztika kivételével) egyre növekvő népességet a népi demokrácia első 30 éves időszakában nem volt képes megtartani.

Az a település, amely elveszti népességmegtartó erejét nem nevezhető fejlődőnek, inkább hanyatlónak.

Más kérdés az, hogy milyen okokra találunk, mivel tudjuk megmagyarázni ezt a nagyfokú népességapadást. Anélkül, hogy belemennék az okok boncolgatásába - hiszen nem ez a feladatom, - mégis hadd hivatkozzam egynéhányra.

Szerepet játszott ebben az ötvenes évek hibás gazdaságpolitikája, a túllontúl központositott országirányítás, amely a helyi kezdeményezések érvényesülésének kevés teret adott. Nagy jelentőségű volt az abortusztörvény megszüntetése, az új születésszabályozás liberalizmusa, amely falun is éreztette közerkölcslazító hatását. Szerepet játszott az is, hogy mind az államhatalmi apparátusokba, mind gazdaságvezető pozíciókba az 50-es, 60-as években többségben olyan emberek - úgymond "káderek" kerültek, akik kinevezésénél jelölésénél vagy választásánál egyetlen döntő szempont érvényesült, a politikai megbízhatóság. Hogy szakmailag ért-e hozzá, vagy emberileg megfelel-e, kevésbé számított. Az ilyen vezetők falun sokszor idegenek is voltak. Más községekben "importálták" őket - akár Karád esetében is, akik érzelmileg nem kötődtek működési körzetükhöz, helyükhöz, akik csak átmeneti szállásnak tekintették állomáshelyüket. S végül szerepet játszott az elvándorlásban az is, hogy a megnövekedett emberi igényeket Karád szociális, kulturális és gazdasági adottságai képtelenek voltak kielégíteni. Különösen a fiatal generáció járja még ma is ezt az utat, ahogy érzékelem egyre csökkenő mértékben.

Persze úgy soha sincs, hogy a hanyatlás éveiben is, valamilyen előrelépés ne lenne. Az 1960-as évek elején távoztak el legtöbben a faluból. A jelenség hátterében ott a tészerveszés. Ma már senki sem vitatja, hogy akik önmaguktól maradtak, rábeszélésre vagy adminisztratív úton, azoknak jelentősen megváltozott a sorsuk. A paraszti élet ekkora forradalmi változáson, mióta világ a világ még nem ment keresztül.

Ezek előrebocsátásával, most már arra igyekszem összpontosítani, hogy mindazokat a jelenségeket összeszedjem, amelyekkel bizonyítani tudom, hogy Karád a sok történelmi "bukató" után is talpra állt és most már töretlen a fejlődése és egyre biztatóbb a jövője.

NÉPESEDÉSI VISZONYOK

Karád külső - Somogy területén fekszik. A tabi városi jogú nagyközség irányítása alatt áll, általános jogkörű, közös tanáccsal rendelkező község.

Lélekszáma 1949-ben 3881 fő (2), 1985-ig viszont csaknem felére csökkent: 2370 fő lett. 1945 után a falu fejlődése igen lassú ütemben indult. Vezetősége ezekben az években nem élt azokkal a gazdasági lehetőségekkel, amelyek a fejlődést szolgálták volna, s ez a későbbi fejlődés ütemét is lelassította.

Amikor a falu szocializálódása megindult (1959-60-as években) a produktív réteg elvándorolt és ezzel egyidejűleg elkezdődött az előregedés. Sajnos ezen kívül egy szomorú jelenség is megmutatkozott népességünk alakulásában, ez pedig a csökkentebb értékű populáció szaporodásának megnövekedése (cigányok, lumpen elemek). A cigányság lakosságunk 5,7 %-át teszi ki. 1965-ig cigánytelepen éltek ezek az emberek, de a tanács ezt felszámolta, s cigánykölcsönnel támogatva lakást szerzett a családoknak. Ezek a lakások igen rossz állapotban voltak, így olcsón lehetett megvásárolni őket. Azonban új lakóik nem végeztek rajtuk felújítási munkálatokat, így ma már szinte romházak. Karádon 37 cigánycsalád él, amely összesen 128 főt jelent. Ebből 61 gyermek, akik óvodások és iskolások, napközis ellátásban részesülnek. A korcsoportonkénti eloszlásban több a 40 év alatti, mint az idősebb ember. A cigány kiskorúakat évente 1-2 alkalommal rendkívüli segélyben részesíti a tanács. 1984-ben 16 ezer forintot kaptak, ugyanebben az évben 26 ezret ruhára, intézményi térítési díjra. (3)

A cigánylakosság férfitagjainak 95 %-a állandó munkát végez. A nők nagyrésze azonban nem dolgozik, valamint a lakás és gyermekik rendbentartására sem fordítanak kellő gondot. Az általános iskola elvégzése után néhányan nem létesítenek munkaviszonyt. Sajnos, már megszokottá vált néhány

cigánycsalád naponkénti lerészegedése, mely gyakran botrányokozással végződik.

A magyar lakosság munkamegoszlása kiesé többretegű, ugyanis falunkban három nagy gazdasági és adminisztratív egység, valamint kisebb hálózatok biztosítják a munkalehetőségeket, de a lakosság kb. 5 %-ának így is el kell járnia vidékre dolgozni. A termelészövetkezet, az ÁFÉSZ és a ruhagyár viszont a környező falvakra is munkaerőszívó hatást gyakorol. Dolgozók száma : termelészövetkezet: 998 fő, ruhagyár: 159 fő, ÁFÉSZ 277 fő (a papíruzem munkáslétszáma : 52, ez az ÁFÉSZ összlétszámában is szerepel.) Dolgoznak még 12-en a tanácson, 11-en a takarékszövetkezetben, 10-en a bölcsődében. Az utóbbi években csökkent az eljáró és a bejáró dolgozók létszáma is. Míg 1981-ben összesen 253-an jártak el, addig 1984-ben már csak 120-an. A bejárók száma 1981-ben 199 volt, 1984-ben már csak 134. (4.) Ennek oka abban van, hogy azokban a falvakban is csökkent a munkavállaló korúak száma, ahonnan eddig bejártak. Oka nyilván abban keresendő, hogy ezekből a kisebb községekből (Kisbárapáti, Fiad, Andocs) a megye nagyobb ipari centrumaiba költöztek, illetve a negatív természetes szaporulat következtében kevesebb lett a munkavállalókorba érők száma.

A lakosság létszámának alakulásában az egészségügyi ellátás helyzete is jelentős szerepet játszik. Már 1938 óta van a faluban orvosi rendelő, illetve gyógyszertár, mely már valamivel előbb jött létre. A gyógyszertárnak különösen megnövekedett a jelentősége a II. világháború alatt, amikor a Balaton-parti kilakoltatottak Karádra telepedtek, s a falu létszámát jelentős mértékben növelték. 1939 óta van anya- és csecsemőgondozás. Ennek tárgyi feltételei most is biztosítottak.

1952-ben nyílt meg a bölcsőde, mely eleinte idényjellegűen működött, március 1-től - október 30-ig, 25 fővel, 1961-től már állandó bölcsődeként.

Tehát egész évben nyitva tart. Nem túl korszerű, de alkal-

mas gyermekek elhelyezésére, arra, hogy a dolgozó anyák helyett az otthoniakhoz hasonló, vagy jobb körülményeket nyújtó otthont biztosítson a csecsemőknek. Jelenleg csökkent a kihasználtsága, mivel kevés a születések arányszáma. Évente 5--8 cigánygyermek kerül ide, kiknek nevelését, beilleszkedését a bölcsőde is lehetővé teszi. A lakosság változását legjobban a természetes szaporodás alakulásának vizsgálata mutatja. A természetes szaporodás már a háborús években megcsappant. A felszabadulás után az 50-es évek végéig felfelé halad a szaporodás görbéje, majd utána mínuszba ment át. 1961-től egy évben sem volt természetes szaporodás. Ezekben az években megnőtt a cigányzülöttek %-os arányszáma, valamint a koraszülöttek magas %-a, mely nagyrészt a művi vetélések után vállalt terhességből adódott és ennek természetes következménye lett.

A következő táblázat az élveszületés, halálozás és a természetes szaporodás változásait mutatja:

Év	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporodás
1945.	80	76	14
1950.	69	42	27
1955.	56	28	28
1960.	46	45	1
1965.	38	37	1
1970.	40	40	0
1975.	37	40	- 3
1980.	45	42	3
1985.	23	50	-27

A fentiek alapján mondhatjuk, hogy Karád népesedési szempontból az átlagközség alatt van, s egyértelműen előregszik. Ennek pedig súlyos következményei várhatóak mind gazdasági, mind kulturális téren. (5)

A FALU KULTURÁLIS, MŰVELŐDÉSI HELYZETKÉPE

A felszabadulás előtti 5 tanerős, de jó hírben álló Gárdonyi emlékével is fényjelzett iskola egyházi felügyelet alatt állt, majd 1948 nyarán az államosítás keretében került állami felügyelet alá. A tanerős létszáma fokozatosan emelkedett, így az oktatómunka szakosítás is jelentősen növelte a tanulók tudás szintjét. 1952-ben a nagy író emlékére külön Gárdonyi termet létesített az iskola. Szaporodott a tanerős. Az iskola a tanulólétszáma az elvándorlás, valamint a kitelepítések miatt a korábbi 400 főről - 300 főre csökkent. 1964-ben került sor az úgynevezett Kolossey - kertben a gimnázium építésére, melynek megindítása 1964. szeptemberében kezdődött. A környékbeli gyerekek is felvételt nyertek ide. A tantestület tagjait szaktanári képesítésekkel rendelkező tanárok hiányában az általános iskolai tantestület létszámából irányította át az oktatási hatóság. A művelődéspolitikai irányelvek váltása miatt mindössze két évig működött a gimnázium, 1966-ban megszüntették. Beolvadt az általános iskolába, mert a gimnáziumi oktatásnak sem beiskolázás, sem pedig tárgyi és személyi feltételek szempontjából nem tudott megfelelni. (6)

1945 előtt a falu lakossága életszemléletét tekintve alig nézett túl a község határán. Még a módosabb gazdák vagy tehetősebb iparosok sem taníttatták gyermekeiket. A földcentrikus paraszti gondolkodásmódot nehéz volt áttörni. Karád sohasem tartozott az egykézű somogyi községek sorába, de a nagy létszámú családok sem jellemezték a falut. A gazdagyerekek gazda maradt, az iparos gyermekek meg folytatták apja foglalkozását. Ez utóbbi társadalmi réteg volt a mozgékonyabb.

Több gyermek esetében itt történt leginkább foglalkozásváltás, más szakma tanulása, vagy felelőbb iskolai végzettségre való törekvés ott, azoknál a családoknál, ahol több fiúgyermek született. A lányok közül egyáltalán nem, vagy csak ritkán tanultak tovább 1945 előtt. Fordulópontot a felezzabadulás hozott e téren is. A megváltozott társadalmi és politikai viszonyok, az anyagi létbiztonság - mondhatnám - forradalmi változást hozott a falu társadalmának életszemléletében. Javultak a továbbtanulás anyagi feltételei, ez növelte a vállalkozókedvet, bátorságot adott a családoknak, hogy tehetséges gyermekikből szellemi munkás lehet, hogy nem kell mind-egyik gyermeknek a paraszti életmód terheit, gyakori anyagi bizonytalanságát vállain cipelni. 1945 - 1949 között Karádról is többen léptek a tehetséges parasztfiatalok közül a "fényes szelek" nemzedékének útjára. Sokan végeztek szakérettségis tanfolyamokat, majd a 8. osztályos általános iskola bevezetésével, annak elvégzésével természetes jelenséggé vált, hogy a tanulók egyre növekvő többsége középiskolák és szakmunkásképző intézetek felé fordul: 1945 után a falu fiataljai közül 7 orvos, 2 jogász, 10 mérnök, 1 szerzetestanár és 19 pedagógus került ki. A diplomások többsége nem tért vissza, de ez természetes is.

A lakosság foglalkoztatottság szerinti összetétele szűkegessé tette, hogy korszerű bölcsődét és óvodát is építsenek a községben. Óvoda már 1945 előtt is működött. E szociális és művelődési intézmény fontos tényezője a fiatal generáció neveltetésének. A község lakosságának művelődését szolgálják a könyvtárak. Karádon már a századfordulótól 3 könyvtár működött: a Katolikus Iparos Olvasókör, a Gazdakör és a Kaszinó könyvtárai. A három könyvtár mindössze néhány száz kötetet tartalmazott. Többségükben regényeket, novellás köteteket, közöttük is keveset a magyar klasszikusoktól. A Gazdakör könyvei között akadt néhány szakkönyv is, de -

visszaemlékezők szerint - ezeket is kevésbé forgatták. A könyvtárak anyagát a háborús időszakokban elvitték. Ma szintén három helyen lehet könyvet kölcsönözni, a községi könyvtárban, a Május 1. Ruhagyár és az általános iskola könyvtáraiban. Sajnos a községi könyvtár látogatóinak száma évről - évre csökken. Sajnálatos jelenség ez, tudomásul kell venni, de belenyugodni ebbe nem szabad, hogy az olvasás iránt csökken az érdeklődés. Megoldást kell rá találni! A tanácsi költségvetésből elegendő pénz áll rendelkezésre (24 ezer forint), hogy az állományt felfrissítsék. Van lelkes ember is, aki a kölcsönzők szolgálatára áll, a tanács jól felszerelt helyiségről is gondoskodik. S mégis, amint az alábbi statisztika mutatja, évről-évre csökken az olvasók száma. Ludas ebben a TV, rádióm, magnó, és újabban a video is.

1983-ban	578 fő olvasó
1984-ben	420 fő olvasó
1985-ben	384 fő olvasó.

(7)

A másik az iskolai könyvtár, mely elég nagy jelentőséggel bír. Az iskolai tantervek céljai alapján megváltozott a könyvtár szerepe. A szépirodalmi kölcsönzés mellett elsősorban a szakirodalom olvastatása a cél. A könyvtár a magyar szaktanteremben kapott helyet, ahol helybeli olvasásra is van lehetőség (ezt a tanulók ki is használják.)

A kölcsönzés hetente 2-2 órában, 2 alkalommal történik. A könyvtári tagok száma 174 tanuló volt, az 1985/86-os tanévben. (Az iskola tanulólétszáma 215 fő). A kölcsönzött könyvek száma: 1.661 db, könyvállomány: 5.593 kötet. Gazdagítására évente 10 ezer forintot irányoztak, mely kevésnek bizonyult az utóbbi években.

A művelődés másik jelentős feltétele a mozi. A mozielőadások beindítása 1938-ben kezdődött. Ez akkor magánkezelés volt. Régen a nagyvendéglő egyik korszerűtlen helyiségében már hangosfilm vetítése folyt (1930-as évek végén.)

Azután a kultúrházban voltak a mozielőadások. 1984 őszéig vándormoziként üzemeltette a Somogy megyei Moziüzemi Vállalat. Hetente egyszer, vasárnap volt vetítés. A filmvetítés látogatottsága közepesnek mondható. Jelenleg ez is szünetel, mert kultúrotthonunkat átépítik, korszerű színháztermet, klubhelyiségeket alakítanak ki az épületben. A filmszínház felszerelését az átalakítás időszakára a Megyei Moziüzemi Vállalat Kaposvárra vitte.

A tömegkommunikációs eszközök közül a TV mellett a rádiónak van nagy szerepe. Karádon 1945 előtt 25-30 telepes vagy detektoros rádió működött, mert a falu villamosítása csak 1948. októberében vette kezdetét. 1958-ban bekötötték a villanyt a későbbi időszakban épült házakhoz. Ezt követően ugrásszerűen nőtt a néprádiók vásárlása. Ma már minden családnál található modern rádió, sok helyütt TV amely színes. Szinte minden negyedik családnak van autója, ami ma már nem luxus, s egyre többen szerezzük már fiatalon (17-18) évesen a jogosítványt.

Az elmúlt évtizedek során az idetelepült üzemek és egyéb adminisztratív munkahelyek szaporodásával megnövekedett az értelmiségi foglalkozású emberek létszáma. Napjainkban a szemünk előtt, mégis észrevétlenül megnövekedett a faluban élők kulturális igénye, amely szükségessé tette a TIT helyi szervezetének létrehozását, elsődlegesen olyan társadalmi érdek kielégítésére, hogy biztosítsa a község értelmiségi és tisztviselő rétegének továbbképzését. A falu vezetősége azt szeretné elérni, hogy a faluból eltávozott értelmiségiek térjenek vissza, s telepedjenek le, megfelelő lakást és munkahelyet is biztosítsanak számukra. Sajnos, e téren még nem rózsás a helyzet. Ma még alig tudja Karád a magasabb kulturális igényeket kielégíteni. Én azt hiszem, hogy a ma értelmes fiataljai többre vágnak, máshogy szeretnének élni, műveltebbek akarnak lenni. S ha reálisan nézzük, igazuk van. Hiszen hiába próbálják pl. a könyvtár olvasólétszámát video-magnóval növelni, ez csak a jó filmek közönségét növeli.

Szomorú, de meg kell vallani, hogy mind a fiatalok, mind az idősebbek körében kialakult egy olyan élet-szemlélet, amely csak az italboltot tartja legfontosabb kultúrintézménynek. Az igényesebbek ehhez a társasághoz pedig nemigen csatlakoznak. Számukra kellene Karádon is igényeik tárgyi feltételeit megteremteni. Ahhoz, hogy ez kedvezően alakuljon, szerintem hosszú évekre van szükség.

A MEZŐGAZDASÁG FEJLŐDÉSE

A község mezőgazdasági területe 1945-ben 11.074 kh külterület, 684 kh zártkert, 634 kh belsőség, összesen: 12.392 kh. Ebből 300 kh egyházi birtok (a veszprémi püspökséghez tartozott,) 648 kh különféle nagybirtok míg az egyéni gazdák 8.544 kh területen gazdálkodtak. Az 1945-ös földreform során mintegy 2.500 kh került a szegényparasztok és "nincstelének" között kiosztásra. Említésre méltó, hogy a Nemzeti Bizottság 1945. januári megalakulásától napirenden volt a földosztás kérdése, s Karádon szinte elsőként kezdték meg a földosztást 1945. márciusában az újonnan megalakuló Földosztó Bizottság vezetésével. Az egyházi és községi birtokból kb. 800 kh terület maradt egyházi tulajdonban és kezelésben, főként az andocsi ferences rendház használatában, valamint Nagytoldi és Ürvöe pusztán, ahol egyházi személyek (szerzetesek, apácák) gazdálkodtak 1947-48-ig. Ezekben a területeken a Tengődi Állami Gazdaság néven alakult Nagytoldi és Berencsei Gazdaság. 1945-ben 1.908 kh erdő került állami tulajdonba.

A birtokmegosztás kérdésében 3-4 kiemelkedő gazda kezében 260 kh terület volt, amelyet a beszolgáltatási terhek emelkedése következtében felajánlották az államnak.

A beszolgáltatási terhek emelkedése, az alacsony terményárak, művelési eszközök hiánya és a beszolgáltatás adminisztratív növelésének az lett a következménye, hogy 1949 tavaszán megindult a termelészövetkezeti csoportok szervezése.

Elsőként a "Szabadság" Tsz. alakult meg: 13 családdal 19 fővel. Általában az új gazdák és a pár holddal rendelkezők voltak a tagjai, és az elnöki tisztséget évenként változtatták. A község határából Csesztát - Köp egy részét, és Pap-tagot szakították ki a termelészövetkezeti gazdálkodás céljára. A "Szabadság" Tsz. 1956-ig működött, amikor feloszlott, már 25 családdal és 35 taggal gazdálkodott.

1951. augusztus 20-án alakult meg a község második termelészövetkezete: "Alkotmány" Tsz. néven, 16 család 18 fővel hozta létre: 180 kh területen gazdálkodtak. Többségben csak a családfők léptek be. Az "Alkotmány" Tsz. 1956-ban az első termelészövetkezet feloszlásával egyidőben bomlott fel.

1951 őszén megalakult a falu harmadik termelészövetkezete is. 12 családdal, 120 kh területen. Neve: "Petőfi" Tsz. A három közül ez volt a legrövidebb életű, már 1953-ban, a Nagy Imre - kormány alatt feloszlott. Területe azonban ekkorra már 250 kh-t tett ki.

Meg kell mondani, hogy ez a három termelészövetkezet nem vívta ki a falu dolgozó parasztjainak rokonszenvét. Megalakulásuk történelmi és gazdaságpolitikai háttérét ismerjük. Magukon viázták a személyi kultusz gazdaságpolitikájának minden jegyét. A lenini elveket messzemenően figyelmen kívül hagyták, akik ezt a fajta szövetkezesítést ráerőltették a parasztságra. (8)

A megalakult termelészövetkezetek tagsága nem a falu dolgozó rétegéből verbuválódott. Inkább úgazdák léptek be, akik igaerő és munkaeszköz elégtelensége következtében alig tengették életüket a kapott pár hold földön.

Termelési gyakorlatuk, ismereteik és munkamoráljuk tekintetében is gyenge lábon álltak. Abban reménykedtek, hogy a kívánt állami támogatással majd többre viszik a közsében, mint egyedül. A falu legjobb termőföldjeit szakították ki szövetkezeti célra, többet mint ahány holdat ők a közsébe bevittek. Már ez is felkavarta a falu erkölcsi igazságérzetét. Az új szövetkezetek emberi munkaerőben is gyengén álltak. A gépállomások abban még besegítettek, hogy a talajt előkészítsék és a gabonafélésegeket elvesssék, de a növényápolásban és a betakarításban már a szövetkezeti tagságnak kellett volna példát mutatnia. Annak a tagságnak, amelyből többben akartak vezetői, mintsem munkásai lenni a szövetkezetnek.

Ebből eredően aztán az aratási munkák gyakran az őszebe torcollottak, illetve a kapásokat benőtte a gaz. A falu egyéni gazdáinak pedig nőtt a beszolgáltatási kötelezettsége, mert amit a termelőszövetkezet nem tudott teljesíteni, azt is az egyéni gazdákra rótták. Ugyanis a falura eső beszolgáltatási kvótát egységesen állapították meg, a művelés alá vont terület nagysága alapján.

Nehezítette az említett termelőszövetkezetek okszerű gazdálkodását a tapasztalatlanság mellett a szakemberhiány is, valamint a munkafegyelem gyengesége.

Istálló, magtár - épületek is hiányoztak. Valójában decentralizált volt ez a szövetkezeti forma, csak nevében jelentett újat, gazdálkodási eredményei inkább elriasztották a parasztságot, mintsem megnyerték volna.

Az ellenforradalom utáni hetekben az első két termelőszövetkezet volt tagsága kiegészülve újabb személyekkel létrehozta 1956. december 18-án az úgynevezett "kis Búzakalász" Mezőgazdasági Termelőszövetkezetet, a jelenlegi "Aranykalász" Mg. Termelőszövetkezet jogelődjét. A tsz. 420 kh területen gazdálkodott.

1960. január első napjaiban vette kezdetét a szövetkezet szervezése, megújult feltételekkel, jelentős állami támogatással.

1960. január első felében Karád parasztlakosságának 98 %-a belépett a "Búzakalász" Termelőszövetkezetbe, mely 5.132 ha területen gazdálkodott. Induláskor a szövetkezet vagyona 87 ezer forint volt. Néhány termelési színvonal mutató adat 1960-ból:

- búza termelés	5 q/kh
- árpa termelés	6 q/kh
- kukorica termelés	13 q/kh

Elsődlegesen a szervezet felépítése biztosította dinamikus fejlődést, de a tárgyi feltételek is javultak, jelentős állami támogatással valósultak meg. 1961-ben vásárolt először a termelőszövetkezet 2 db K-25-ös Zetor traktort és 1 db DT lánctalpast, majd 1965-ig a géppark megnövekedett és a gépállomás felszámolásával a használható gépállományt a termelőszövetkezet vette át. 1968-ban az egész gépállományt megvásárolta a termelőszövetkezet. 1969-ben számos nagyberuházás indult: sertéstelep, zöldlisztkészítő és BÁBOLNA szárító építése.

1972-ben a KSZE Termelési Rendszerhez történő belépés a gépesítésben nagy minőségi előrelépést, a termelési színvonal ugrásszerű emelkedését jelentette.

1974-ben egyesült a karádi "Búzakalász" Termelőszövetkezet az andocsi "Kossuth" Termelőszövetkezettel. A jogutód "Aranykalász" Mezőgazdasági Termelőszövetkezet területe 10.215 kh mezőgazdasági terület lett. Az egyesülés a fejlődés újabb lehetőségeit teremtette meg. Ezt láthatjuk a géppark, a terményszerkezet változásában, a szakemberképzés javulásában. Szembetűnőbb a fejlődés, ha az 1945-ös és az 1985-ös adatokat hasonlítjuk össze. 1945-ben egészen a termelőszövetkezetek létrehozásáig Karád községben főképpen a lóállomány és az igás szarvasmarha volt a vonó- és szállítóeszköz a mezőgazdaságban. Nagyon sok háztáji gazdaságban alkalmazták a lovat, mint igásállatot (150 - 160 db). (9)

Egy-két módosabb gazda rendelkezett régi traktorral (Ford, Fordzson vaskerekű), nekik általában cséplőgépük is volt, így bérceplést végeztek a faluban.

A szántást fogattal a vetést általában fogatos vetőgéppel és kézzel végezték. A betakarítást is főként kézi munkaerővel végezték (kézi kapálás, marokszedés, összerakás, behordás a pajtákba, adagolás a cséplőgépekbe, szalma összerakása, gabonaszállítás a magtárakba.) A vetésszerkezet a tagosítás előtt és után is kis parcellákra tagolódott, vegyes volt.

Karád Külső-Somogy változatos domborzati felszínű területén települt. Földje 10-15 aranykorona értékű. Ettől jobb minőségű föld kevés van, talaja kötött. Télen, hóolvadáskor vagy nagy esőzésekor gyakori a vízmosás. Talaja jól megfelel gabonafélék és kapásnövények termesztésére, szakezerű gazdálkodás mellett. Gabonafélék közül elsősorban búzát, őszi és tavaszi árpát, valamint zabot termelnek. A kapásnövények közül, a kukorica, burgonya, napraforgó és cukorrépa termelése jellemzi. Takarmánynövények termesztése is folyik, ezek közül főként a lucerna, lóhere és a vöröshere termesztése folyamatos.

A termelőszövetkezetek megalakulása után a földterület táblásítását hajtották végre. A gazdálkodás lassan nagyüzemi módszerek bevezetésére váltott át. Megindult a géppark fejlődése is. A lóállományt felváltotta a gép. Az 1949-50-es években a körmös traktorok voltak a jellemzőbb gépek. Megalakult a gépállomás. Gépparkjában:

- kb. 30 db körmöstraktor (hoffer)
- kb. 20 db cséplőgép
- kb. 40-50 db eke + borona
- kb. 15-20 db kultivátor
- kb. 30 db vetőgép
- kb. 10 db SZK-kombájn (szovjet típusú)

A későbbiek során persze korszerűbb gépek kerültek a mezőgazdaságba. Ha az 1985-ös gépparkot nézzük, rögtön észrevehetjük a változást, a modernizálódást:

- 5 db RÁBA erőgép traktor,
- 2 db John Deere traktor
- 3 db Crystal traktor
- 24 db MTZ-80 traktor
- 9 db John Deere + Claas Dominátor kombájn
- 1 db Őnjáró kaszáló
- 23 db IFA, SKODA és egyéb tehergépkocsi,
- 1 db DT-lánctalpas.

A jelentősebb munkagépek mellett más gépekkel is rendelkezik a termelőszövetkezet.

A vetésszerkezetben is változás történt 1945-től kisparscellákon vegyes vetőmag felhasználásával (a műtrágya minimális alkalmazásával) ment végbe a termesztés. Növényvédőszerket nem használtak, csak a szőlőterületeken (rézgalic, illetve bordóilé). A termésátlag 1/5-e volt a mai termésátlagénak. Betakarításkor is nagyobb veszteség keletkezett, nem volt lehetőség a gyors és minőségi munkára. A termények tárolása is korszerűtlenebb volt a jelenleginél.

1985-ben a vetésszerkezet a növénytermesztésben 20-50 ha nagyságrendű táblákra tagozódott, mely lehetővé tette a korszerű gépesített munkát. Ma már teljes a gépesítés. A szükséges talajtápanyag utánpótlását műtrágya felhasználásával oldják meg. A szükséges növényvédőszerke gépi alkalmazása egyben felmenti a kézi munkaerőráfordítást is. A termésátlagok 1983-ban, 1985-ben a következők:

	1983.	1985.
- búza	52,02	-
- kukorica	76,2	80,0 q/ha
- árpa	54,2	-
- gabonafélék	-	60,0 q/ha

Ezek a termésátlagok jó műveléssel, első osztályú vetőmagok felhasználásával időben elvégzett munkálatokkal érhetők el.

A termelészövetkezet jelenlegi taglétszáma 998 fő, melyből nyugdíjat, vagy járadékot 550 fő kap (a termelészövetkezeti nyugdíj 2.000 - 11.000.-Ft között mozog). (10) Jelentősen emelkedett termelészövetkezet tagjainak iskolai végzettsége és szakmai ismerete. 1945-ben a kisgazdák úgy gazdálkodtak, ahogy szüleiktől tanulták. Gyakorlatból ismerték a mezőgazdaságot. Mezőgazdasági szakember Karádon jobbra csak az uradalmakban volt, kb. 3-5 fő. Ma azonban más a helyzet: 237 fő rendelkezik szakmunkás vizsgával, 63 fő szakközépiskolai végzettséggel, 21 fő egyetemi vagy főiskolai végzettséggel.

A termelészövetkezet tagságának jövedelme igen kedvezően alakult. A Somogy megyei 79 termelészövetkezet közül mindössze két termelészövetkezet előzi meg a karádi "Aranykálás" Mezőgazdasági Termelészövetkezet tagjainak jövedelem-szintjét.

A termelészövetkezet gazdálkodása során 1977 - 1978-ban kapta meg a "Kiváló Termelészövetkezet" címet. A megyei gazdálkodási versenyben több területen ért el I., II., III. helyezést (kukorica termesztésben, sertés- és juh-tenyésztésben.)

1980-ban lótenyésztésben magyar-hidegvérű törzstenyésztésről szóló oklevelet kapott. A közös gazdálkodás szerves részeként kezelik és tartják fenn a háztáji gazdálkodást és vele együttjáró kisáru termelést. A termelészövetkezet tagjai nagy mértékben foglalkoznak szarvasmarhatartással, hizlalással, bérhizlalással, sertésstenyésztéssel.

Egyre nagyobb teret nyer a zöldeág-gyümölcs és szőlőtermelés. A háztáji gazdálkodáson belül a közelmúltban 35 fiatal igényelt a termelészövetkezettől szőlő-gyümölcs-termelésre tartós használatba földterületet. A tagság háztájiból származó bevétele, melyet a termelészövetkezeteken keresztül bonyolít le, évi 18 millió forint értékű.

De nemcsak a termelés, hanem az élet- és munkakörülmények javítása érdekében is tevékenykedik a vezetőség, mely komoly anyagi áldozatvállalással jár. Légkondicionált berendezésű erő- és munkagépeket szereztek be. A munkahelyeken hideg-meleg vizes fürdő, tisztálkodási lehetőség is van. A munkábaszállítás (saját) IKARUS 225-ös autóbusszal történik. Biztosítják a közétkeztetést is. Elősegítik a színházbérletváltást és a színházba szállítást. Szakmai és kulturális kirándulásokat, külföldi utakat is szerveznek. Megrendezik a nyugdíjasok évenként ismétlődő találkozásait, kirándulásokat szerveznek nekik.

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a mezőgazdaság az utóbbi 40 év alatt kedvezően változott, s a termelőszövetkezet az egyik legjobb munkalehetősége a karádiaknak.

IPAR, - KERESKEDELEM, - BOLTHÁLÓZAT

Karádon az iparosmunka évszázados hagyományokra tekint vissza. Jóformán mindenféle szakmát űző iparos megtalálható a községben. 1945 előtt a helyi Iparoskör képviselte érdekeit. A körnek választott ügyvezető elnöke és pénztárosa volt, aki egyben a kör életével kapcsolatos adminisztrációt is ellátta. Az öregek emlékezete szerint a falu pezsgő kulturális- és sportéletének háttérében az értelmiség mellett ez a lelkes iparos és kereskedőréteg állt. 1949-ig lényeges változás nem történt az ő életükben. A háborút követő években fejlődés, fellendülés volt tapasztalható. Azonban az 1949-et követő évek korlátozó intézkedései (amelyek abból a sztálinista ideológiából táplálkoztak, hogy a szocializmus építése során erősödik az osztályharc, tehát a kisiparosokat és kiskereskedőket is osztályellenségnek tekintette, nem megnyerésükre, hanem elsorvasztásukra törekedett) arra kényszerítették a

kisiparosokat, hogy szövetkezetekbe tömörüljenek, illetve, aki erre nem volt hajlandó olyan magas adóval sújtották, (nyersanyaghoz pedig alig jutott), hogy kénytelen volt beadni iparengedélyét. Sokan ebben az időszakban (1949-1956) hagyták el a falut. Az 1950-es évek elején építőipari KTSZ jött létre, melynek tagjai nemcsak a helyi építkezéseket bonyolították le, hanem a Balaton-parton is dolgoztak. Majd újabb részlegei alakultak: cipőjavító, szabó-varró részleg. Ezek a lakosság szolgáltatásait segítették elő.

Az 50-es évek végén a KTSZ egyes részlegeit átvette a Kaposvári Mértékutáni Szabóság, mely rövid ideig irányította a munkát. Ezután a tanács kezdeményezésére a Budapesti Május 1. Ruhagyár konfekcióüzemet létesített a volt tanácsházban (épületbővítéssel). Akkoriban számottevő volt a szabad munkaerő, melyet csak növelt a termelőszövetkezet gépesítése. Különösen sok női munkaerő vált szabaddá. A Budapesti Május 1. Ruhagyár vezetősége a szabad munkaerőt kihasználva 1967-ben gyára egy részlegét Karádra telepítette. Az új telepen 60 fővel indult meg a termelés (70-75 %-os teljesítménnyel.) 1972-ig működött ez a kis egység, amikor bővítették a telepet. Megépült a modern szárny, mely két műszakban 250-300 fő (főként nők) foglalkoztatását biztosította. A kihelyezett üzemrész profilt változtatott. Gyermekek helyett férfiruhák gyártására állt át. Termékei mind belföldön, mind külföldön keresettek. A megrendeléseknek eleget tett minden évben annak ellenére, hogy létrejöttétől kezdve munkáslétszámmal küszködött. Kezdetben a kevés szakképzett munkás okozott gondot, és az, hogy alacsonyak voltak a munkabérek. Ma inkább az okoz fejlődést a részleg vezetőinek, hogy bár elég jól fizetnek (karádi viszonylatban) mégis elég munkás.

A jelenség háttérében az áll, hogy nemcsak Karád, de a vonzaskörzetébe tartozó községek (Kisbárapáti, Visz, Andocs, Fiad) fiataljai máshol helyezkednek el. Az a generáció meg már kiöregedett, amely az üzem alapításakor munkát vállalt. Én azonban úgy gondolom, hogy a környék lakosságának életszínvonala -, egyéb - itt most nem taglalható okok miatt - olyan szintre emelkedett, hogy 3.600.-Ft-ért nem vállal munkát, alacsonynak tartja a bért, jól megél a háztájiból és a piacozásból, napi 8 órás munkára nem adja el magát.

Az iskolai végzettséget vizsgálva megállapíthatjuk, hogy 50 %-os a szakmunkás arány, ezzel szemben 8 érettségizett dolgozó van és sajnos egy diplomás munkás sem tevékenykedik az üzemben. Az egység helyet ad a szakmunkás-képzésnek is. Évente 18-20 tanuló végez.

A gyár előnyét élvezi annak, hogy van saját mintaboltja, mely a lakosság öltözködési kultúráját is kellőképpen a jó irányba változtatta.

A különböző ipari szakmákban hiány jelentkezett 1949 után, az említett okok miatt. Azonban a gazdasági reform (1968) és a kedvezőbb adózási feltételek bekövetkezésével megnőtt a kisiparosok száma. Jelenleg kb. 70 iparos rendelkezik iparengedéllyel. A kőműves, ács, víz- és villanyszerelő, festő szakmákban közelítően az igényeknek megfelelő számú iparos dolgozik, de egyre többen lakatos, asztalos, fodrász és szabó kisiparosként keresik kenyerüket, s így napjainkban a lakosság szolgáltatási igényeit is kielégítik. Ezt a célt szolgálja az ipari szolgáltatóház is.

1949 után a tervszerű erdőirtás, csemeteutánpótlás, valamint más erdészeti munkálatok is sok embernek biztosítanak munkalehetőséget. A SEFAG Somogyvári Erdészetének felügyelete alatt álló karádi részleg faáruforgalmát a MÁV karádi állomása mellett levő fűrésztelep dolgozza fel. Jó minőségű parkettot és deszkaárut készítenek. A fűrésztelep is a karádiak szolgáltatásait biztosítja.

1948-ban alakult meg a Karádi Földművesszövetkezet, mely nemcsak kereskedelemmel foglalkozott, hanem termelés-szervezéssel, termékelvásárlással és a vetőmag biztosításával is.

Az Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet a SZOVOSZ felügyelete alatt az 1960-as évi általános szövetkezeti átszervezések keretében alakult meg. Karád korábban kereskedelmi gócpont volt, 1963-ban ide egyesültek az andocsi és nágocsi szövetkezetek is. Akkoriban 13 élelmiszerbolt, 4 italbolt és 4 felvásárló működött.

1974. június 1-én a bonnyai "Koppányvölgye" és a "Karád-és Vidéke" ÁFÉSZ egyesültek, s létrejött a mai "Karád-Koppányvölgye" ÁFÉSZ. Jelenleg 16 körzete van, amelyben 8.000 főnyi lakosság kereskedelmi ellátását biztosítja. Ez a körzeteknek igen kedvező, hisz az ÁFÉSZ üzlethálózatot épít a kis településekben, különféle szolgáltatásokkal látja el azokat. Azonban az ÁFÉSZ-nek ez semmiféle előnnyel nem jár (csak annyi, hogy központ), sőt inkább anyagi kiadásokat jelent. Az ÁFÉSZ 277 főt alkalmaz. Tevékenysége ipárilag bővült. Működtet egy papír- és kártyaüzemet. A papírüzem a régi gőzmalom helyén működik, melyet 1960-ban korszerűsítési célokból megszüntettek. Ez az épület aztán a Nagybereki Állami Gazdaság keltetőállomása lett. Végül 1982-ben a papírüzem vált az épület új tulajdonosává. az ÁFÉSZ forgalma kb. 165 millió forint.

A Karád és Vidéke Takarékszövetkezet 1958. június 15-én alakult meg. Hat község tartozik hozzá. A karádi központon kívül Andocson és Kisbárapátiban is kirendeltség működik. Betétállományuk 62 millió, kölcsönállományuk 10 millió forint. 1979-ben a község központjában, a kereskedelem fejlesztése céljából igen jelentős beruházással hozta létre az ÁFÉSZ a korszerű Kisáruházat. Az áruház, 3 vegyesbolt, vas-műszaki bolt, valamint a Május 1. Ruhagyár Mintaboltja biztosítja a vásárlási lehetőséget. (Nem kell automata mosógépért, színes TV-ért, hőtárolós kályháért elutaznunk vidékre.)

Azonban az áruház cipő- és ruházati részlege az igényeket nem teljes mértékben elégíti ki. Míg önálló cipő, és ruházati bolt működött, jobban lehetett vásárolni. (11)

Viszont a kereskedelmileg fejlődő Karád pozitívumaként kell megemlíteni, hogy falunkban a lakosság fogyasztási igényeinek kielégítésére magán pék, zöldség- gyümölcs kiskereskedő és virágkereskedő működik.

A felsoroltak alapján azt hiszem nyugodtan mondhatjuk, hogy községünk nem elszigetelődött, fejlődésre alkalmas, csak a fiatalságot kellene valamiképpen ügyesebb politikával megkötni, "hazahívni."

KOMMUNÁLIS FEJLŐDÉS

Karád és környéke romok nélkül átvészelte a II. világháborút. Csak lassan, vontatottan indult meg a fejlődés. Kommunális létesítményei a községfejlesztési alapból, állami támogatásból, a lakosság önkéntes hozzájárulásából és társadalmi munkából épültek. A villanyhálózat kiépítése 1946-48-ig tartott. 1956-57-ben jött létre a szeszfőzde, melyet azóta is jövedelmezően használnak. Igazából 1963-ban indult meg a község fejlődése. Ekkor kezdődött a betonjárda építése 100 ezer forint értékben. Ez a munka azóta is folyamatosan folytatódik. Szinte évről-évre növekszik a járdák kilométerhossza. A községnek 45 utcája van. Van teendő e téren.

A termelészövetkezeti községgé alakulás magasabb szintű igazgatási feladatok elé állította tanácsot. Jogos volt az igény egy új, korszerű tanácsház építésére, amely kedvezően biztosítja az adminisztratív munka feltételeit. Felépült a tanácsház, melyet mos bővítenek és hosszútávon alkalmas lesz arra, hogy benne korszerű ügyintézés folyjék. Az épületet 1970-ben vették használatba. A Tabi Építő- és Vegyesipari KTSZ kivitelezésében készült 2 millió 200 ezer forint költséggel.

Ebben az épületben kapott helyet az orvosi és fogorvosi szakrendelő, tanácsadó és csecsemőgondozó helyiség, valamint a községi tanács 6 iroda-, a tanácsterem és a pártbizottság 2 irodahelyisége.

1974-ben alakult meg a Víz- és Hőszolgáltatás Társulat. Minden ház és ház-hely után 13 ezer forint érdekeltségi hozzájárulást kellett fizetni. Megoldódott a falu ivóvíz problémája, illetve ez az állattenyésztésben is könnyíti az emberi munkát.

A hosszúhegyi víztároló 200 m³-es. Az 1984. évi hálózatbővítéssel a község ellátottsága 98 %-os, 1985-ben már 100 %-os lett.

1975-ben új tűzoltószertár épült, 250 ezer forintos költséggel. A megfelelő technikai szükségletet is részben tanácsai, részben állami hozzájárulással vásárolták meg.

Szintén 1985-ben adták át a ravatalozót, amelyet 206 ezer forintból építettek.

Folytatódott a járdásítás is, ez évben 102 ezer forintos kereten belül.

1976-ban készült el az új posta, a Pécsi Postaigazgatóság költségén (egy millió 200 ezer forintba került.) A tanács jelentős segítséget nyújtott az építkezés megszervezésével.

1977-ben új létesítménnyel bővült községünk. Megépült a kisáruház. Ebben az évben új óvoda építését is megkezdték. Négy éven át a tanács fedezte az összes anyagi kiadást, mely 7 millió 752 ezer forintot tett ki.

A járdaépítés és tovább folytatódott, de ezúttal a lakosság önköltségén (123 ezer forinton). Útfelújítás történt a Traktoros utcában 1978-ban, 50 ezer forintos költségen.

1979-ben folytatódott az Attila utca útépítése 115 ezer forint értékben. Ekkor indult meg a község vízhálózatának bővítése is. Be kellett állítani három kutat, mivel nem volt biztosított a vízellátás. Ez 600 ezer forintjába került a falunak. 1980-ban folytatódott a vízhálózat fejlesztése 140 ezer forintért, részben a lakosság önköltségén.

1981-ben valósult meg a Május 1. utca ezilárd burkolattal való ellátása, 1 millió 300 ezer forint beruházással.

Karád népviseletének és néphagyományainak ápolására 1971-ben vásároltak meg egy épületet tájház céljára, melyet 1982. augusztus 20-án avattak fel.

Makra-Hosszúhegy zártkert villamosítása az ottani szőlősgazdák összefogásával, mintegy 106 ezer forint költséggel oldódott meg. Községünk villanyhálózata így szinte 100 %-ban kiépült.

A Hősök tere 5. szám alatt épült a szolgáltatóház, amely 1984. augusztus 20-ára készült el. Kivitelezését a karádi tanács építőbrigádja végezte a karádi és andocsi kisiparosok közreműködésével. Az épületben 6 szolgáltató egység kapott helyet (férfi-női fodrász, kozmetika, patyolatfelvevő, temetkezési vállalat lerakata, kiegészítő.) Sajnos, kozmetikusunk még nincs, de asszonyaink bizonyára örülnének megérkezésének.

Szintén 1983-ban került sor a Fischer utca kiépítésére 2 millió 305 ezer forint értékben. A művelődési ház rendkívül elavult épülete újjáépítés alatt áll. A régi épület 1887-ben épült, alapterülete 360 m² volt, mely most kibővül. Mozi-helyiség, színpad, 2 iroda, előtér, táncterem, valamint a tetőzet teljes lebontásával és a falak megemelésével öltözők, könyvtár és terem különböző szakkörök részére lesznek az épületben. Az előtérhez kapcsolódik a 12 x 21 m-es 257 m² alapterületű tornaterem a szükséges öltözőkkel, zuhanyzókkal, tárolóhelyiségekkel. Az épületbővítés várhatóan 14-20 millió forint költségű lesz. (12)

A felsorolt létesítményeken kívül a MÁV karádi állomásán olyan keverőüzem létesült, mely biztosítja a főútvonalak felületi kezelésének anyaggal való ellátását. Nagyon sok dolgozó munkahelyéül szolgál.

1947-től van autóbuszjáratunk Somogytúr-Balatonlelle-Karád-Andocs-Kaposvár útvonalon. Akkor Somogytúrban kapott helyet az állomás, de 1956-tól községünkben van. Sajnos, igen kifogásolható a buszközlekedés. Naponta mindössze két járat indult Tabra, 2 Boglárlellére. A főutaktól távolabb esve igazán nehéz lenne a közlekedés, de ma már minden 5. családnak van autója.

Dolgozatom zárszavában hadd térek vissza a bevezetésben felvetett gondolatokhoz.

Karád lakossága a felszabadulás óta több mint 1.500 fővel fogyott. Ez dunántúli mértékkel méreve jó közepes lélekszámú községet jelent. Nagyon sajnálom ezt a hatalmas létszámapadást. Okaira többé-kevésbé sikerült rámutatnom, úgy értem, azt is sikerült igazolnom, hogy a jelenlévő népesség életkörülményeit befolyásoló anyagi tényezők jelentősen felhalmozódtak a falu dolgos lakosságának munkája révén. Az ő érdemük elsősorban, hogy Karád ma jelentős vonerőt gyakorol a maga környezetében, hogy lakossága jó letszínvonalat vallhat magáénak.

Az elmúlt 41 év alatt eltűnt az agrárproletárok tömege. A falu népének, lakáskultúrája óriási módon megváltozott. A felszabadulás előtti zárt világú társadalom nyílttá vált. A legnagyobb változás talán a fejekben ment végbe. Ezt mérni nehéz, de érdemes odafigyelni a falu tapasztalt öregjeinek emlékeire, akik sokszor utalnak a gondolkodásmód, az életszemlélet megváltozására. A régi és az új paraszti életmód út el legjobban egymástól. Az 1945 előtti paraszti könyhák, szobák, ha beszélni tudnának vallhatnának igazán az eltelt 41 év óriási változásáról.

A változás tényeit és irányát igyekeztem dolgozatomban megragadni. Remélem: nem sikertelenül.

J E G Y Z É T E K

- (1) Karád népességének statisztikáját 1869-től - 1930-ig a Magyar Statisztikai Közlemények népszámlálási kötetiből állítottam össze. Illetve 1941-től-1985-ig Somogy megye statisztikai évkönyveinek adatai alapján számítottam.
- (2) Somogy megye fontosabb statisztikai adatai. Kvár: 1957.
- (3) Községi tanácsi statisztikai adatok. Karád : 1985.
- (4) Karád fennállásának 850 éves évfordulóján tartott községi párttitkári beszámolóból vettem.
- (5) A községi születési és halálozási anyakönyveiből állítottam össze.
- (6) Lásd a 4-es jegyzetet.
- (7) Herk Mihály: Karád története. Kaposvár, 1986.
- (8) Lásd a 4-es és 6-os jegyzetet.
- (9) "Aranykalász" Mg. Termelészövetkezet gazdasági iratai
Karád
- (10) "Aranykalász" Termelészövetkezet gazdasági iratai. Karád
- (11) ÁFÉSZ - központ pénzügyi irataiból vettem.
- (12) A községi tanács közeégfejlesztéssel kapcsolatos irataiból állítottam össze.

A D A T K Ö Z L Ő K

=====

1. Herk Mihály : 68 éves nyugalmazott tanár
2. Herk Mihályné: védőnő, 53 éves karádi lakos
3. Schádl Lajos: 59 éves PB. titkár
4. Huminszky József: 59 éves Tsz. személyzeti vezető
5. Mustos Lajos : 45 éves Tsz. keverőüzemvezető
6. Kudomrák János: 41 éves ÁFÉSZ Ig. elnök
7. Molnár Sándorné: 52 éves tanár (könyvtáros)
8. Bessenyei Jánosné: 41 éves Május 1. Ruhagyár telep-
vezetője
9. Horváth Zsuzsanna: 20 éves tanácsi előadó
10. Lepenye János: 47 éves zöldség-gyümölcs kiskereskedő
(korábban: termelészövetkezet háztáji ágazatvezető).

KÉPMELLÉKLETEK

KARÁD LÁTKÉPE

SZŐLŐHEGY A FALU HATÁRÁN

A FŐUTCA

A KATOLIKUS TEMPLOM, LÁBÁNÁL AZ ISKOLA
(ALSÓ TAGOZATOSOK SZÁMÁRA)

B Ü L C S Ő D E

Ó V O D A

FELSŐ TAGOZATOS ISKOLA (5-8. oszt.)

A KÖZSÉGI KÖNYVTÁR

AZ ÉPÜLŐ KULTÚRHÁZ

TÁJHÁZ

AZ I. VILÁGHÁBORÚ
HALOTTAINAK EMLÉKÉRE

KARÁD FELSZÁ-
BADULÁSÁNAK
EMLÉKMŰVE

KÖZSÉGI TANÁCS

AZ ÉPÜLŐ PÁRTBIZOTTSÁG ÉPÜLETE

ORVOSI RENDELŐ

P O S T A

GYÓGYSZERTÁR

ÖREGEK NAPKÖZIJÓTHONA

T Ű Z O L T Ó S Z E R T Á R

KARÁD- KOPPÁNYVÖLGYE ÁFÉSZ KÖZPONTI IRODA

S Z O L G Á L T A T Ó H Á Z

K I S Á R U H Á Z

MUSKÁTLI VENDÉGLŐ

GESZTENYÉS VENDÉGLŐ

BÜFÉ - FALATOZÓ (MAGÁNÜZLET)

ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCSBOLT (MAGÁNÜZLET)

VIRÁGÜZLET (MAGÁNÜZLET)

TEJCSARNOK

FELVÁSÁRLÓ

VAS - MŰSZAKI BOLT

MÁJUS 1. RUHAGYÁR

MÁJUS 1. RUHAGYÁR FŐKAPUJA

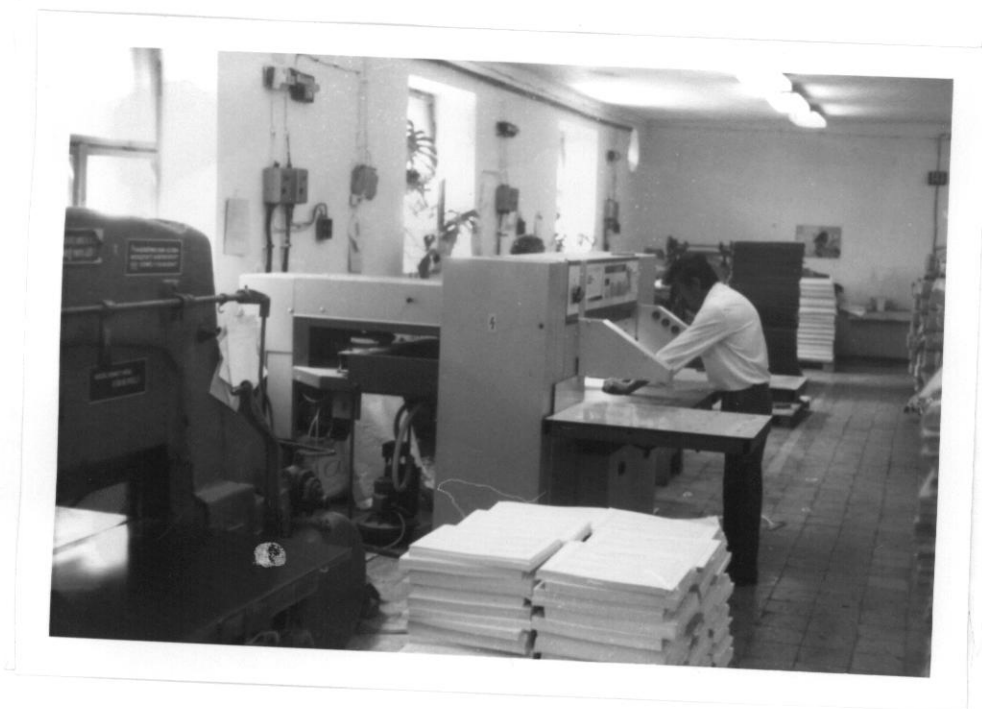
P A P Í R Ü Z E M

P A P Í R Ü Z E M H Á T S Ó B E J Á R A T

FOLYIK A MUNKA AZ ÜZEM NŐI RÉSZLEGÉN

...DE A FÉRFIAKNAK IS AKAD TENNIVALÓ

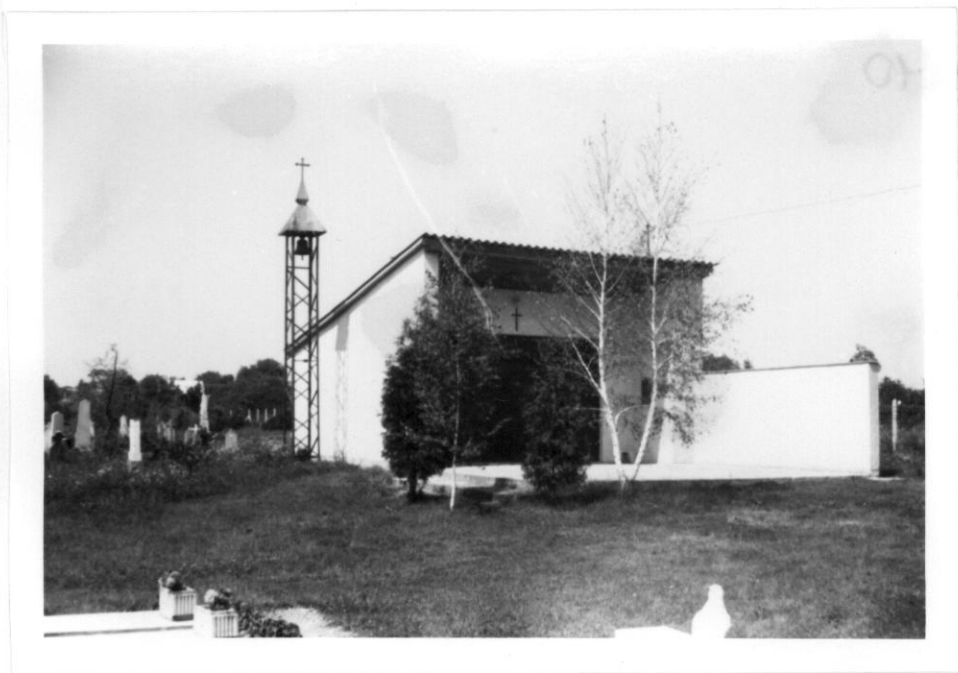
V I Z M Ű

TERMELŐSZÖVETKEZET TAKARMÁNYBOLTJA

M A G T Á R

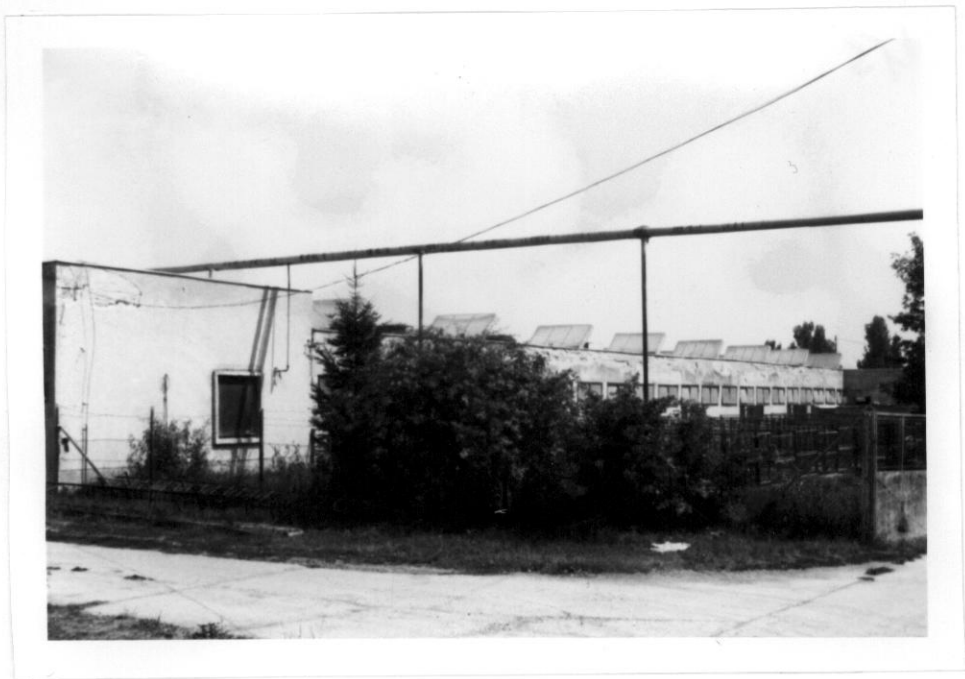
R A V A T A L O Z Ó

TERMÉNYTÁROLÓK A TERMELŐSZÖVETKEZETBEN

KEVERŐÜZEM

S E R T É S T E L E P

S Z E S Z F Ő Z D E

APÁTI GYULA HÁZA

ÁRVAI JÁNOS PARASZTHÁZA

KUDOMRÁK JÁNOS HÁZA
1/1-1955
KUDOMRÁK JÁNOS

SZEKERES LAJOS VILLANYSZERELŐ HÁZA

KUDOMRÁK JÁNOS ÁFÉSZ-IG. ELNÖK HÁZA

ÚJ HÁZAK AZ ALKOTMÁNY UTCÁBAN

BARABÁS FERENC HÁZA (A FALU LEGMODERNEBB
CSALÁDI HÁZA LESZ)